

Trender beträffande försäkring för brotts- och ansvarsrelaterade risker

av Henrik Rydén

Henrik Rydén
henrik.ryden@jltrisk.se

I 80-talets Sverige var brotts- och professionsansvarsförsäkring exotiska försäkringsprodukter med en begränsad kader av försäkringstagare och en outvecklad lokal försäkringsmarknad. Under de senaste 15 åren har efterfrågan ökat kraftigt för försäkringsskydd för brott- och ansvarsrelaterade risker. Antalet försäkringstagare ökar, högre försäkringsbelopp efterfrågas och försäkringsprodukterna utvecklas. Vad är anledningen till detta och varför kommer denna trend att förstärkas ytterligare?

Inledning

Marknaden i Sverige för försäkringsskydd avseende brottsrisker och ansvar för ren förmögenhetsskada, inklusive VD- & styrelseansvar och anställningsrelaterat ansvar (de sistnämnda behandlas inte i denna artikel) har uppskattats till en årlig premievolym om cirka 1,8 miljarder kr. Detta belopp representerar en tillväxt under de senaste tio åren överstigande 350 %.

Från att ha varit en nischmarknad har försäkringsområdet etablerats och utvecklats, företrädesvis av specialiserade försäkringsgivare och mäklare. Detta gäller inte minst för flera utländska försäkringsbolag verksamma i Sverige, där tillhandahållandet av försäkrings-

lösningar för denna typ av risker utgör grunden för den verksamhet som bedrivs i Norden. Detsamma gäller även de större försäkringsmäklarna, framför allt de internationella mäklarföretagen.

Försäkringsprodukterna

Vilken typ av försäkringsskydd ryms inom en brotts- respektive professionsansvarsförsäkring? Kortfattat skulle en sammanfattning för respektive försäkringsform kunna se ut som följer:

Henrik Rydén, partner, JLT Risk Solutions AB, a member of the Jardine Lloyd Thompson Group plc.

Brottsförsäkring

Skada till följd av brottsliga handlingar begångna mot försäkringstagaren av anställd eller tredje man. Försäkringen omfattar även skadestånd för brottsliga handlingar, för vilka försäkringstagaren enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler är ansvarig.

Professionsansvarförsäkring

Ansvar för ekonomisk skada utan samband med person- eller sakskada (ren förmögenhetsskada) som försäkringstagaren orsakar uppdragsgivare eller tredje man och för vilken försäkringstagaren skall svara för enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler eller avtal.

Det kan noteras att det har skett en stark produktutveckling, särskilt vad avser brottsförsäkring, där de produkter som fanns att tillgå för 15 år sedan (av vilka faktiskt många används än idag) gav försäkringstagaren en begränsad kontraktssäkerhet. Dessa produkter kännetecknades av smala och otydliga försäkringsvillkor, där de försäkrade händelserna angavs specifikt, till exempel bedrägeri, förskingring etc..

Idag är standard, inte minst efter ett betydelsefullt "lobbying-arbete" av försäkringsmäklare, istället brottsförsäkringar med få och breda omfattningsbestämmelser, så kallade allriskvillkor. Tillika har försäkringen breddats till att omfatta även andra brott än de rena förmögenhetsbrotten. Vidare har vissa typer av följdskador inkluderats.

Likaså beträffande professionsansvarsförsäkring har en produktutveckling skett, även om klockan i många fall vridits tillbaka på grund av den hårda försäkringsmarknaden i början av 2000-talet. Det kanske mest framträdande exemplet är försäkringsskydd för ansvar till följd av intrång i immateriella rättigheter, som byggdes in i professionsansvarsförsäkringar för IT- & Telecom-sektorn.

Varför har efterfrågan ökat?

Brottsförsäkring

År 1990 (kanske med undantag för finansiella institutioner) var brottsförsäkring en försäkringsform där kunskapen var begränsad och intresset relativt ljust. Skälet till detta vara bland annat att det fanns en inbyggd "moral hazard"-problematik – en försäkringstagare som övervägde brottförsäkring trodde sig ge signalen att dålig kontroll av verksamheten var för handen och/eller att dess personal var opålitlig – samt att försäkringsskyddet i dåtidens produkter, som sagts ovan, var undermåligt.

Under 1990-talet ökade efterfrågan i snabb takt. Vad låg bakom denna förändring?

Nedan görs ett försök att lista de viktigaste orsakerna. Flera av dessa är sammankopplade och driver varandra.

Media

Under 1990-talet började journalistkåren, företrädesvis inom den ekonomiska journalistiken, inse att höga upplagor och tittarsiffror kunde skapas genom en bevakning av ekonomisk brottslighet. Och i Sverige har det funnits händelser att skriva om. Finanskrisen i början av 90-talet innehöll flera fall där diskussioner om oegentligheter fördes och ett antal ledde också till rättsliga påföljder, vilka ledde till en strid ström av i högsta grad publika skrivelser. Som exempel kan nämnas Skanska, Nordbanken, Hagströmer & Qviberg, Trustor och nu senast diskussionerna om eventuella oegentligheter i Skandia.

Rättsväsendet

Idag sopas en betydligt mindre del av framförallt intern brottslighet under mattan jämfört med för 15-20 år sedan. I stället anmäls bedrägerier, förskingring och trolöshetsbrott till polis och åklagare. Sverige har också fått en mer specialiserad poliskår och åklagarmyndighet med kompetens att utreda och lagföra komplicerad ekonomisk brottslighet.

Corporate governance

Efter företagsskandalerna i USA, och därefter följande Sarbanes Oxley lagstiftning, är aktiv bolagsstyrning i ropet. Detta har lett till att internrevisions- och complianceavdelningar förstärkts och fått utökade mandat. Många större företag har idag starkt fokus på risk management för att reducera brottsrisker, accentuerat genom interna resursförstärkningar samt anlitande av diverse externa konsulterna från riskavdelningarna på de större revisionsbyråerna och IT-säkerhetsföretag som utför penetrationstester.

Nya risker

Flera undersökningar, företrädesvis gjorda av försäkringsbolag eller försäkringsmäklare, visar tydligt att försäkringstagare anser att deras brottsexponering ökat till följd av den snabba utvecklingen av IT-samhället.

Kontraktssäkerhet

Utvecklingen av försäkringsprodukterna har lett till en större förutsägbarhet för försäkringstagaren.

Sammantaget har detta medfört att brottsförsäkring utvecklats till en etablerad och efterfrågad försäkringsform, likställd med traditionellt skadeförsäkringsskydd såsom egenoms- och ansvarsförsäkring. Brottsförsäkring är numer en del av ”Best Practice Risk Management”.

Professionsansvarsförsäkring

Den ökade efterfrågan för brottsförsäkring är företrädesvis kopplad till en ökad medvetenhet och utveckling av ”försäkringsköparpraxis”, snarare än en ökad faktisk exponering (att exponeringen och därmed behovet uppfattas som större till följd av ovan angivna skäl är en annan sak). Ökningen avseende efterfrågan för professionsansvarsförsäkring har däremot

sin grund i ett förändrat legalt klimat i kombination med den strukturomvandling som skett vad gäller företagandet.

Utvecklingen av nya företag sker framför allt inom tjänstesektorn i kombination med att typiska produkttillverkande företag – ett typexempel är Ericsson – breddar sin verksamhet till att även omfatta tillhandahållandet av professionella tjänster.

För dessa nya och nygamla företag är professionsansvarsförsäkring motsvarigheten till vad produktansvarsförsäkringen är för tillverkande företag. Ett annan modern företeelse, ökar försäkringsbehovet, är outsourcing, som i sig innebär en speciell typ av professionsansvar, både för uppdragsgivaren och uppdragstagaren.

Denna starka tillväxt inom tjänstesektorn har skett samtidigt som Sverige, i vart fall i delar, importerat anglosaxiska synsätt avseende rådgivaransvar.

Importen av ”the blame culture” har i kombination med nedan uppräknade exempel lett till en ökad och svårbedömd ansvarsexponering, både för försäkringstagare och för riskbärare.

Förstärkt inomkontraktuellt ansvar

Det är ett oomtvistligt faktum att ständigt ökade ansvarspålagor tillkommer genom krav från uppdragsgivare generellt. Detta kombineras också i allt högre utsträckning med detaljerade krav avseende storlek på och typ av försäkringsskydd som uppdragstagaren skall vidmakthålla för att kvalificera som tjänsteleverantör.

Ny reglering

Speciallagstiftning, myndighetsföreskrifter samt domstolspraxis, inte minst tydligt för rådgivare inom finansbranschen, understryker ett större ansvar som rådgivare, inte minst genom det stärkta konsumentskyddet.

Ändrade processrättsliga möjligheter

Den nya lagen om grupptalan, igen kanske framförallt aktuellt för bank- och försäkringssektorn, innebär att ett nytt processinstrument för att pröva ansvar för felaktig rådgivning finns att tillgå.

Allt ovan kombinerat med en allt mer aggressiv och processhungrig advokatkår, där den gamla svenska traditionen med ambitionen att hålla tvister borta från offentlighet och domstolar i många fall ersatts med ett utkast till stämningsansökan vid första misstanke om att ansvar kan tänkas föreligga.

Ändrade förutsättningar – vart leder de aktörerna på försäkringsmarknaden?

Försäkringstagare för både brotts- och, framför allt, professionsansvarsförsäkring kännetecknas av att de ställer högre krav på att en fungerande försäkringsmarknad finns att tillgå.

Behoven består både av högre försäkringsbelopp och bredare försäkringar, det sistnämnda inte minst till följd av ökade krav från uppdragsgivare på till exempel försäkring för intrång i immateriella rättigheter och följdskada. Beträffande försäkringsbeloppens storlek påverkas dessa i lika delar av en ökad medvetenhet om exponeringen och krav på högre försäkringsbelopp från uppdragsgivare för att passera som ”rumsren” leverantör.

Försäkringsgivaren å sin sida måste göra en betydligt mer komplicerad riskbedömning. Detta har lett till att försäkringsgivaren gör ett noggrannare riskurval, vilket tar sig uttryck i att försäkringsgivaren antingen avstår hela segment (till exempel revisorer eller investmentbanker) eller att försäkringsgivaren, genom olika typer av analysverktyg, väljer ut russen i kakan inom en riskkategori.

Riskbedömningsprocessen är idag uppstramad och formaliserad på ett helt annat sätt än

vad som var fallet bara för fyra-fem år sedan. Stora och komplexa risker förutsätter bindande offerter grundade på ett långtgående internt ”sign-off” förfarande. Informationskraven på försäkringstagaren är omfattande, ofta kombinerade med krav på specifika garantier från försäkringstagaren.

Försäkringsgivarna har som bekant gjort kraftiga premiehöjningar under de senaste åren (även om förnyelserna 1 januari 2005 visade att priserna stabiliserats och att priset på excesskapacitet faktiskt har reducerats i många fall). Till detta kommer inskränkningar i försäkringsskyddet, till exempel undantaget för corporate finance-verksamhet för banker och fondkommissionärer samt begränsningar innebärande att försäkringen endast omfattar inomkontraktuellt skadestånd för IT- & Telecomkonsulter.

Slutligen har försäkringsgivarna minskat exponeringen genom att reducera deltagandet per risk (vilket bland annat har ett direkt samband med en trilsande återförsäkringsmarknad) samt kräver att försäkringstagaren tar en högre självrisk. En nyhet är det krav på vertikal självrisk (en procentandel av själva skadebeloppet) som vissa segment erhållit som komplement till den traditionella självrisken.

Faktorer som möjliggör försäkring

Tyvärr upplever en relativt stor andel försäkringstagare något eller flera av nedanstående ”aldrig mötas de två”-problemen:

Försäkringstagare	Försäkringsgivare
Behöver försäkring	Nekar försäkring
Behöver mer försäkring	Minskad kapacitet
Behöver breda försäkringar	Villkorsinskränkningar
Transferera risk	Dela risk

För att motverka detta måste försäkringstagaren beakta att det är en komplex process att hitta ett sofistikerat försäkringsskydd till rätt pris och till rätta villkor. Eftersom flera försäkringsgivare har som filosofi att selekte-

ra inom risksegmentet gäller det för försäkringstagaren att ”klä bruden”. Detta genom att exempelvis uppvisa interna rutiner och system för kvalitetssäkring, ha rimliga villkor i ansvars- och försäkringsdelen i de kundavtal som används samt vara beredd att kunna förklara ett historiskt skaderesultat som inte är smickrande och, inte minst, vilka förändrade rutiner detta föranlett. Allt i syfte att profilera sig som bättre risk än genomsnittet.

Försäkringstagaren måste vara beredd att acceptera syndikerade försäkringsprogram där flera försäkringsgivare delar ansvaret för att erhålla tillfredsställande nivå på försäkrings-skyddet. Försäkringstagaren måste i vissa fall även acceptera en högre självrisk än tidigare, bland annat för att ge rätt signal till försäkringsmarknaden.

I extremfallen, där ingen försäkring står att få eller där villkoren blir oskäligen, kan försäkringstagaren behöva överväga alternativ riskfinansiering såsom captive, riskpooling, PCC:s och/eller fonderad försäkring. Exempel på användandet av alternativ riskfinansiering står bland annat att finna hos världens ledande revisionsbyråer. Liknande lösningar har relativt nyligen skapats av några av de större amerikanska affärsjuridiska advokatbyråerna. Andra försäkringstagare, till exempel några av världens ledande banker, har helt sonika avstått från att köpa försäkring när marknads-villkoren, enligt deras förmenande, varit oskäligen.

Avslutning

Generellt brukar traditionell skadeförsäkring användas som exempel på en mogen bransch som över tiden endast växer med BNP och där således tillväxtpotentialen för branschen i stort är begränsad.

Tillväxt för ett skadeförsäkringsbolag sker genom att det kapar åt sig marknadsandelar på andra bolags bekostnad och således karaktäriseras skadeförsäkringsmarknaden av ett typiskt nollsummespel, där någon vinner och någon annan förlorar.

Under vissa perioder kan självfallet markant ökade intäkter förekomma för branschen generellt, genom att en gynnsam försäkringskonjunktur (läs hård försäkringsmarknad) föreligger, men försäkringsunderlaget – antalet försäkringstagare och försäkrade värden – är i stort sett statistiskt över tiden, i vart fall för ett så utvecklat försäkringsland som Sverige.

Det intressanta med försäkring för brotts- och, framför allt, ansvarsrelaterade risker är att dessa försäkringsslag har andra framtidsförutsättningar än traditionell skadeförsäkring. Där sker en reell tillväxt, både genom inflödet av nya försäkringstagare och genom att befintliga försäkringstagare väljer att köpa mer försäkring, oavhängigt en hård eller mjuk försäkringsmarknad.

I början av 90-talet kom de totala premierna för amerikansk ansvarsaffär att överstiga premierna för egendomsförsäkring. Det är självfallet omöjligt att samma relationstal skulle infinna sig i Sverige. Dock kommer försäkringstagare, försäkringsgivare och försäkringsmäklare att framgent kunna konstatera en drastisk ökning av andelen brotts- och ansvarsrelaterade riskers del av den totala kakan för skadeförsäkring. Anledningen till detta är framförallt två: en fortsatt tillväxt inom tjänsektorn och den ändrade legala spelplan på vilka dessa företag kommer att verka.